

p. Hallvard Thomas Hole OFM
Convento Sant'Antonio di Padova
Piazza Sant'Antonio di Padova 4
60015 Falconara Marittima (AN)
Italia

Liturgikommisjonen, Norsk katolsk bisperåd

HØRINGSSVAR TIL NY NORSK UTGAVE AV «MISSALE ROMANUM» PAKKE 1

Først vil jeg takke for at kommisjonen ønsker bred rekkevidde av hørings svar og dermed også muligheten til å komme med høringsuttalelse til de forberedte deler av Det Romerske Missale i pakke 1-3. Jeg kommer til å gi min høringsuttalelse i tre separate deler, en til hver av høringspakkene. I alle tre hørings svar tar jeg for meg både språklige problemstillinger, spørsmål om musikk og melodi, og ikke minst tekster som skaper teologiske utfordringer ved oversettelser. Dette er første del.

Det er mest naturlig for meg å kommentere Liturgikommisjonens egne kommentarer til arbeidet først (Dokument 1.3), siden det der tas opp spørsmål som synes ekstra viktige for kommisjonen å påpeke overfor høringsinstanser.

Mitt hørings svar til pakke 1 er altså i følgende rekkefølge i dette dokument:

Dokument 1.3,
Dokument 1.2,
Dokument 1.1.

I henvisninger til Dokument 1.3 viser jeg til sidetall (f.eks. s.2).

I behandling av konkrete deler av «Messens ordning» og IM i Dokument 1.1 og 1.2 henviser jeg til nr. (f.eks. 49. eventuelt også med tilleggs-nummer/-bokstav f.eks. 79.e).

Konkrete forslag/endringsforslag markerer jeg i **gult**.

Hver kommentar kommer til å ha følgende struktur:

Sidetall / Nummer

Tekstutdrag

Utdrag fra kommisjonens kommentar fra Dok 1.3, synopser el. (der dette er aktuelt)

Kommentar

Forslag

Dokument 1.3

KOMMENTAR TIL DEN NYE «MESSENS ORDNING» (utarbeidet på grunnlag av behandlingen i kommisjonen)

s.1

Tekst:

«Missale Romanum» er i dag et «bokverk» bestående av flere elementer:

Kommentar:

Se min kommentar angående tittel i høringssvar til pakke 3.

s.2

Tekst:

- Bind III: Hverdager i det alminnelige kirkeår – år A
- Bind IV: Hverdager i det alminnelige kirkeår – år B

Kommentar:

Tradisjonelt har det vært år 1 og 2 for hverdagslesninger. Å benytte bokstavene A og B kan forvirre og lett forveksles med 3års-syklusen (A, B og C) for søndagslesninger og diverse festdager i kirkeårets løp. I oversettelse av innledning til Lesningsordningen går dette tydelig fram: «År I brukes for år med oddetall, år II for år med partall» (nr.69).

Dette kan kanskje forvanske bruken av romertall i henvisning til bind slik man legger opp til her, men det burde kunne løses ved bruk av arabiske tall ett av stedene. Mitt forslag er uansett som følger, å bruke nummering i tråd med det som her er angitt.

Forslag:

- Hverdager i det alminnelige kirkeår – år I
- Hverdager i det alminnelige kirkeår – år II

s.10

Tekst:

Oversettelsen «fortære» og «konsumere» som var vurdert, ble avvist. I stedet er man endt opp med ordene «motta», «spise» og «drikke», avhengig av kontekst.

Kommentar:

Man kan også vurdere «innta» som brukes f.eks. om å «innta et måltid», som vel svarer godt både til *sumere* og *consumere*.

s.10

Tekst:

Oversettelsen «purifiserer» er omstridt i kommisjonen.

Kommentar:

Jeg lener meg mot å oversette med ordet «rense». Det avspeiler den vide betydningen av ordet «*purificare/purificatio*» som benyttes både i Bibelen og i liturgien: den fysiske betydningen i å vaske; rensing av liturgiske kar i Bibelen; i overført betydning som åndelig renselse.

s.28

Tekst:

Det er omstridt i kommisjonen hvorvidt det er heldig å legge disse latinske tekster midt inne i den fortløpende «Messens ordning», eller om de bør plasseres for seg selv etter «Messens ordning» (som til nå), eventuelt (der?) i to spalter med latinsk og norsk tekst parallelt.

Kommentar:

Selv har jeg erfaring med å benytte Missale på italiensk, hvor latinsk tekst er plassert som alternativ i fortløpende tekst. På tross av at jeg da feirer på italiensk som fremmedspråk har dette ikke komplisert messefeiringen på noe som helst vis. Prester generelt er vant til å forholde seg til flere alternativer i fortløpende tekst. Heller er det andre ting som hindrer flyten i messefeiring, f.eks. grafisk oppsett, også det litt avhengig av hva man er vant til.

Sett i forhold til f.eks. polsk og italiensk tradisjon er vi i norsk tradisjon mer vant til å benytte oss av latinske tekster til faste messeledd, spesielt når disse synges. Det gjør også at jeg personlig heller mot å la latinsk tekst være i fortløpende «Messens ordning» og ikke på eget sted. Det kan være en hjelp for presten når Messens faste deler t f.eks synges og man ikke har en salmebok for hånden og for å unngå å bli unødvendig i Missalen ved et såpass viktig punkt som den eukaristiske bønn som følger like etter *Sanctus*.

Forslag:

Inkludere latinske tekster i fortløpende tekst i «Messens ordning».

Tekst:

Man kan gjerne kommentere hvilke notebehov som finnes i missalet.

Kommentar:

Jeg er blant dem som setter pris på å kunne støtte meg til noter når jeg synger messens tekster, men heller ikke har så stort behov for det når det først er innlært. Så er jeg heller ikke utdannet i musikk, men synger på gehør. Derfor vet jeg hvor mye støtte det er i å ha notene når man som prest ønsker å synge, og selv om man kan melodiene kan støtte seg på den hjelpen notene gir for å bli trygg, slik at messen ikke blir en lidelse hverken for presten selv eller for menigheten. Jeg benytter alltid noter når jeg for eksempel skal synge prefasjoner i messer på polsk (i polsk missale er samtlige prefasjoner ført opp dobbelt, både med og uten noter). For prefasjoner med enkel tone vil jeg ikke anbefale å oppføre samtlige med noter, men i stedet innføre en form for tegnsetting som kan hjelpe presten til å synge melodien.

For prefasjoner se for øvrig mitt forslag på side 10 i dette dokument.

Forslag:

Jeg anbefaler å ta med noter fortløpende i «Messens ordning», helst etter gregoriansk standard med neumer.

Prefasjoner med høytidelig melodi (f.eks. påskeprefasjonen) som avviker fra standardmelodi bør alltid gjengis to ganger, med og uten noter. Andre prefasjoner, foruten en standard melodi innsatt f.eks. på første søndagsprefasjon, burde ha en form for tegnsetning som indikerer melodilinjen, slik som f.eks. den italienske missalen har. Jeg gir her to eksempler på hvordan det kan gjøres på norsk med følgende tegn (*), (_), (+), (**):

ADVENTSPREFASJON I

Kristi første komme og Kristi gjenkomst

I sannhet, det er verdig og rett, vår skyldighet og vår frelse, *
at vi alltid og alle vegne takker deg, *
Herre, hellige Fader, allmektige, evige Gud, +
ved Kristus, vår Herre. **

For ved sitt første komme
delte han ydmykt med oss menneskelivets kår, *
for å oppfylle din vilje fra evighet av
og åpne for oss veien til frelse. **
I glansen av sin herlighet skal han komme igjen, *
for at vi engang i lyset skal eie den gave som er vårt håp, +
mens vi ennå våker i troen. **

Derfor synger vi med engler og erkeengler, *
med troner og herredømmer, *
og med hele den himmelske hærs-kare

din herlighets pris, *
idet vi alle dager istemmer: **

SØNDAGSPREFASJON VI

Pantet på den evige påske

I sannhet, det er verdig og rett, vår skyldighet og vår frelse, *
at vi alltid og alle vegne takker deg, +
Herre, hellige Fader, allmektige, evige Gud. **

Det er i deg vi lever, beveger oss og er; *
og så lenge vi finnes i dette legeme,
ser du til oss daglig i din godhet, *
samtidig som vi eier pantet på det evige liv. **

For vi har Åndens førstegrøde, *
Ånden som reiste Jesus fra de døde, +
det påskens mysterium vi håper evig vil være oss til del. **

Derfor priser vi deg med alle engler, *
idet vi med jubel istemmer: **

Dokument 1.2

UTDRAG FRA «GENERELL ORIENTERING OM MISSALE ROMANUM» (IM 46-90)

49.

Tekst:

Alteret og det forsamlede folk hilser

Kommentar:

Mitt forslag innebærer kun en mulig språklig forskjønning

Forslag:

Hilsen til alter og forsamling

70.

Tekst:

De vanlig typer intensjoner er:

Kommentar:

Mangler en flertalls-e

Forslag:

De vanlige typer intensjoner er:

79.e

Tekst:

Anamnese: Med denne fullbyrder Kirken den befaling hun gjennom apostlene fikk av Kristus Herren. Hun gjør det til minne om Kristus ved spesielt å gjenkalle hans salige lidelse og hans herlige oppstandelse og himmelfart.

Kommentar:

Det er verdt å legge merke til at kommisjonen her har valgt å gå for pronomenet «hun» om Kirken (jfr. mitt høringssvar til konfirmasjonsritualet 24.02.2023 hvor jeg kommenterer spørsmålet om bruken av hunkjønn om Kirken).

Dokument 1.1

FORSLAG TIL NY «MESSENS ORDNING» (liturgikommisjonens forslag fra juni 2023)

4.

Tekst:

Derfor ber jeg den salige Maria, alltid jomfru

Tekst fra I Eukaristiske bønn nr. 86:

I fellesskap med de hellige
hedrer vi fremfor alt minnet
om den ærerike Maria, alltid jomfru,

Kommisjonens kommentar

s.11

Formuleringen «Derfor ber jeg den salige Jomfru Maria» (Ideo precor beatam Mariam semper Virginem), er endret til «Derfor ber jeg den salige Maria, alltid jomfru». Derved har man forsøkt å ta vare på helheten i den latinske formulering. Jf. også oversettelsen i annet dokument til Eukaristisk bønn I, nr. 86.

En alternativ oversettelse her vil kanskje kunne vært: «Derfor ber jeg den salige, alltid rene Jomfru Maria».

Høringsorganene bør vurdere hele formuleringen både her og i Eukaristisk bønn I.

Kommentar:

Etter å ha smakt litt på formuleringen har jeg for egen del kommet fram til at begrepet «alltid Jomfru» vil kunne fungere som et fast uttrykk også på norsk, uten å måtte ty til en innskutt leddsetning eller som tidligere med tillegget «rene». Det samme gjelder nr 83 i I Eukaristiske bønn.

Forslag:

4. Derfor ber jeg den salige og alltid jomfru Maria

86. om den ærerike og alltid jomfru Maria

7.

Tekst:

Alternativt, på norsk:

Ÿ. Herre, miskunn deg. R̄. Herre, miskunn deg.

Ÿ. Kristus, miskunn deg. R̄. Kristus, miskunn deg.

Ÿ. Herre, miskunn deg. R̄. Herre, miskunn deg.

Kommisjonens kommentar:

s.11-12

Den alternative form «Herre, miskunn deg over oss» er endret til «Herre, miskunn deg». Dette ledd finnes ikke i den latinske tekst.

Man kan være oppmerksom på at Den norske kirke (2011) har disse formuleringer:

Kyrie eleison.

Kriste eleison.

Kyrie eleison.

eller

Kyrie eleison. Gud Fader, miskunne deg (over oss).

Kriste eleison. Herre Krist, miskunne deg (over oss).

Kyrie eleison. Hellig Ånd, miskunne deg (over oss).

Kommentar:

Jeg ønsker her bemerke at Den norske kirkes formulering i dette tilfellet ikke er egnet som kommentar og noe en skal være oppmerksom på, da dens forståelse av «Kyrie» her viker klart og tydelig fra det katolske ved at den benevner hele Treenigheten. Spørsmålet dreier seg riktignok hovedsakelig om hvordan man har oversatt Kyrie eleison, men jeg nevner dette fordi det kan skape forvirring både i en høringsprosess og i senere arbeid med liturgiske tekster/melodier.

Den katolske liturgiens «Kyrie» er alltid en trippel henvendelse til andre person i Treenigheten. Dette går tydeligere fram når botshandlingen er inkludert i *Kyrie* ved troper slik det fremgår av pkt 6:

Du som kom for å lege de sønderknuste: Kyrie, eleison.

Du som kom for å kalle til deg syndere: Christe, eleison.

Du som taler vår sak ved Faderens høyre hånd: Kyrie, eleison.

Derfor er det også i Missaler og Kyrialer på andre språk, som gir forslag til andre troper ved Kyrie, alltid med tydelige referanse til evangeliene hvor Jesus blir påkalt som Herre og bønnfalt om miskunn. Dette gjenspeiles også i Gloria med en trippel henvendelse til Guds Lam, Faderens Sønn: miskunn deg over oss, hør vår bønn, miskunn deg over oss.

Det er godt mulig at Den norske kirke har endret liturgiens teologiske innhold i dette tilfellet, for å gi den et trinitarisk uttrykk; det må den nesten ha gjort for ikke å falle i modalisme eller lignende. Det er altså ikke å anbefale å blande dette inn i denne behandlingen, da det teologiske innholdet ikke er blitt endret i Den katolske kirke.

Jeg mener denne presisering er viktig all den tid *Kyrie* er et av messens faste ledd som helst synges og dermed også er gjenstand for musikalske tolkninger, som også klart fremgår av pkt. 52 i Generell orientering: «Hver akklamasjon synges vanligvis to ganger; men dette er avhengig av de forskjellige språks egenart, av musikkformen og av andre forhold, slik at et større antall ikke er utelukket. Når *Kyrie* synges som en del av botshandlingen, settes en «trope» (tropus) foran de enkelte akklamasjoner».

Hvis det derfor i fremtiden blir aktuelt med nye musikalske tolkninger og utvidelser av repertoaret av troper i Norsk Kyriale, Lov Herren eller andre steder, til berikelse for menighetenes gudstjenesteliv, er det viktig at dette leddet ikke blir mistolket.

28.

Tekst:

Herre, vask meg ren for skyld,
og rens meg fra min synd!

Kommisjonens kommentar:

Bibel 2011 har denne oversettelse:
Vask meg ren for skyld
og rens meg for min synd!

Ut fra dette er vi endt opp med oversettelsen:
Herre, vask meg ren for skyld,
og rens meg fra min synd!

Kommentar:

Når man først går inn for å endre teksten med henvisning til Bibel 2011 ville det være mer konsekvent med følgende oversettelse «Herre, vask meg ren for skyld, og rens meg for min synd!»

Forslag:

Herre, vask meg ren for skyld,
og rens meg for min synd!»

31.

Tekst:

Presten fortsetter med prefasjonen, med utstrakte hender.

32.

Prefasjonene og de eukaristiske bønner følger på de neste sidene
Forslag til prefasjonstekster foreligger foreløpig ikke.
Forslag til nye prefasjoner fremlegges som egne dokumenter.

Kommisjonens kommentar:

s.21

Oversettelse av selve prefasjonstekstene er ennå ikke utarbeidet.

I forbindelse med behandlingen av Eukaristisk bønn II (som har egen prefasjon) ble det besluttet å endre to formuleringer som også får følger for andre prefasjonsoversettelser.

For det første gjelder det formuleringen «I sannhet, det er verdig og rett, vår skyldighet og vår frelse, ...» (*Vere dignum et iustum est, aequum et salutare, ...*) som er endret til «I sannhet verdig og rett er det, vår skyldighet og vår frelse, ...»

Kommentar:

I stedet for «I sannhet» kunne man kommet enda nærmere latinens adverbiale form ved følgende formulering:

«Det er sannelig verdig og rett, vår skyldighet og vår frelse»

Kanskje det til og med flyter bedre på norsk, særlig som en gjentakelse og samtidig forsterkning med ordet *vere*/sannelig av den forutgående dialogen som den ellers er identisk med, slik det også fungerer på latin:

℣. Dignum et iustum est

℞. Vere dignum et iustum est

Forslag:

℣. La oss takke Herren, vår Gud.

℞. Det er verdig og rett.

Det er sannelig verdig og rett, vår skyldighet og vår frelse,...

129.

Tekst:

Deretter tar presten hostien, bryter den over patenaen og slipper et lite stykke ned i kalken,...

Kommisjonens kommentar:

s.9 «Deretter tar presten hostien, bryter den over patenaen og slipper et lite stykke ned i kalken, idet han sier stille». Oversettelsen «lite» er omstridt i kommisjonen, likeså om det bør hete «legge» eller «slippe».

Kommentar:

Dette punktet henger sammen med nr. 83 (Den generelle orienteringen) og nr. 129 (Messens ordning). Det er dessuten et tema som tas opp spesielt av kommisjonens kommentarer (s. 9). Jeg vil først bemerke at det er en forskjell i de to forelagte tekstene:

83: Presten bryter brødet og slipper en del av hostien i kalken...

Missale Romanum: *Sacerdos panem frangit et partem hostiæ in calicem immittit*

129: Deretter tar presten hostien, bryter den over patenaen og slipper et lite stykke ned i kalken,...

Missale Romanum: *Deinde accipit hostiam eamque super patenam frangit, et particulam immittit in calicem*

Det ser ut til at kontroversen her gjelder særlig ordet *particula*, til forskjell fra ordet *parte*. Jeg mener at det muligens er slik nr. 129 kun presiserer det som står i 83, altså at «delen» skal være en «liten del».

Hva gjelder *immittit* kan det sannsynligvis oversettes til norsk også med «å ha i». Man kan kanskje vurdere en slik form også: presten bryter brødet og har en del av hostien i kalken.

Forslag:

83: Presten bryter brødet **og slipper en del av hostien ned i kalken...**

129: Deretter tar presten hostien, bryter den over patenaen **og slipper en liten del ned i kalken...**

Lykke til med videre arbeid!

Falconara M.ma. 25.01.2024

p. Hallvard Thomas Hole, ofm